

Trichius rosaceus (Voet, 1769), pozoruhodný obyvatel železničních nádraží (Coleoptera: Scarabaeoidea)

Trichius rosaceus (Voet, 1769), remarkable inhabitant of railway's stations (Coleoptera: Scarabaeoidea)

Josef MERTLIK

Pohřebačka 34, CZ-53345 Opatovice nad Labem, Czech Republic
mertlik@elateridae.com

Abstract. A review of findings of two species of the genus *Trichius* Fabricius, 1787: *T. rosaceus* (Voet, 1769) and *T. sexualis* Bedel, 1906 from industrial complex and railway station of Hradec Králové city and railway station of Nymburk city (Czech Republic). Exact position data, biotope photos and notes on biotope conservation possibilities are added to the text.

Key words: Coleoptera, Scarabaeoidea, *Trichius rosaceus*, *Trichius sexualis*, habitat, Europe, Czech Republic

ÚVOD

Do zanikajících či zaniklých průmyslových areálů, zarůstajících břehů vodních kanálů, železničních vleček nebo nádraží dnes mnoho přírodovědců nezabloudí. Přitom to mnohde jsou místa, na kterých převládají spontánní biologické pochody nad vlivem lidského zacházení. Jde o podivný propletenec civilizace a přírody utržené ze řetězu. Těmto místům se říká „nová divočina“. Podrobněji tento fenomén zpracovali Konvička, Beneš et Čížek (2005: 97-108), jeho popularizaci se věnují Houser et Mikuláš (2006).

Měl jsem možnost po několik let pracovat v areálech železničních nádraží v Hradci Králové a v Nymburku, přímo uprostřed „nové divočiny“. Jako entomologa mne zaujali zde žijící brouci, zvláště pravidelný a početný výskyt zdobence *Trichius rosaceus* a velmi vzácný výskyt příbuzného druhu *T. sexualis*.

V následujícím textu uvádím přehled nálezů *Trichius rosaceus* a *T. sexualis* z lokalit Hradec Králové a Nymburk. Text je doplněn o přesné souřadnice nálezů (viz <http://www.mapy.cz/>), fotografie jejich biotopů a připomínkami k možnostem ochrany biotopů. Rozšíření obou druhů na území České republiky zpracovali Juřena, Týr et Bezděk (2008).

Kvalitní obrázkový klíč k rozlišení druhů rodu *Trichius* je k dispozici na internetových stránkách <http://www.coleo-net.de/coleo/texte/trichius.htm>

Reprezentativní výběr z pořízených fotografií biotopů jednotlivých druhů je umístěn přímo v textu této práce. Kompletní pořízená fotodokumentace je k dispozici v internetovém vyhledávači na adrese: <http://www.elateridae.com/galerie/search.php> Zde zadejte do vyhledávače klíčových slov jméno "*Trichius rosaceus*" a pak klikněte na "hledej". Objeví se tabule s fotografiemi. Na stránce se zobrazenou tabulí je uveden vpravo dole počet tabulí (1-4) s fotografiemi (kliknutím na číslo je možné zvolit jednotlivé tabule). Kliknutím na fotografie je možno dvakrát zvětšit jejich velikost.

PŘEHLED NÁLEZŮ

V letech 1993 a 1994 jsem našel na železničním nádraží v Hradci Králové, v areálu lokomotivního depa (Loc: 50°12'49.812"N, 15°48'31.858"E) dva druhy rodu *Trichius*: *Trichius rosaceus* (3. VI. 1993, 1 ♂, 1 ♀ a 1. VI. 1994, 1 ♂) a *T. sexualis* (30. V. 1993, 1 ♂ a 3. VI. 1993, 1 ♂). Imaga zde aktivovala na kvetoucích hvězdicovitých rostlinách (Asteraceae). Lokalitu tvořil malý záhonek okrasných rostlin u cesty mezi budovou a

kolejištěm. Záhonek byl v následujících letech zrušen a od té doby jsem již v areálu lokomotivního depa žádný další exemplář rodu *Trichius* nalezl.

Tyto nálezy publikovali Král et Vitner (1996), přičemž nálezy druhu *Trichius sexualis* představují doposud jediné známé doklady výskytu tohoto druhu na území východočeského regionu.

Obr. 1. *Trichius rosaceus* na květu astry

Obr. 2. *Trichius rosaceus* na květu astry

V roce 2007 se mi podařilo nalézt dalších 7 ex. druhu *Trichius rosaceus* v Hradci Králové – Pláckách v areálu opravy železničních vozů, v železničářské mluvě ve „vozovce“ (22. V. 2007, 5 ♀♀; 23. V. 2007, 1 ♀; 27. V. 2007, 1 ♀). První imago jsem nalezl na zemi v hale opravy, kam se náhodně dostalo (Loc: 50°13'31.46"N, 15°48'48.851"E). Ostatní nalezená imaga aktivovala na květech růží šípkových (*Rosa canina*), které rostly na náspech podél železniční trati Hradec Králové – Jaroměř (Loc: 50°13'30.455"N, 15°48'45.629"E – Loc: 50°13'35.383"N, 15°48'46.949"E) a u skladu náhradních dílů (Loc: 50°13'35.641"N, 15°48'51.723"E).

Obr. 3. Plácky-vozovka, 23.5.2007, růže šípková

Obr. 4. Plácky-vozovka, 23.5.2007, růže šípkové

Obr. 5. Plácky-vozovka, 23.5.2007, *Trichius rosaceus* na květu růže šípkové

Obr. 6. Plácky-sklad vozovky, 25.5.2008, růže šípková

Po upozornění na tyto nové nálezy mi entomolog M. Mikát (Muzeum východních Čech v Hradci Králové) sdělil, že zná také nové nálezy *Trichius rosaceus* ze Svobodných Dvorů, ze zahrady pana V. Zemana (Loc: 50°13'0.199"N, 15°48'11.647"E) a od Labského náhonu. Navštívil jsem Svobodné Dvory a zde jsem u Labského náhonu (Loc: 50°12'59.961"N, 15°48'6.269"E) našel na okoličnatých květech miřkovitých rostlin (Apiaceae) 6 ex. druhu *T. rosaceus* (28. V. 2007, 5 ♂♂, 1 ♀). Následující dny je zde našli také kolegové J. Krátký (30. V. 2007, 1 ♂), J. Pelikán (29. V. 2007, 1 ♂, 2 ♀♀; 30. V. 2007, 1 ♂) a F. Pavel (12. VI. 2007, 7 ex.).

Obr. 7. Svobodné Dvory, 28.5.2009, vegetace s miřkovitými rostlinami

Obr. 8. Svobodné Dvory, 28.5.2009, vegetace s miřkovitými rostlinami

Obr. 9. Svobodné Dvory, 28.5.2009, *Trichius rosaceus* na květu miřkovité rostliny

Obr. 10. Svobodné Dvory, 28.5.2009, *Trichius rosaceus* na květu miřkovité rostliny

V témže roce (2007) objevil kolega J. Pelikán další lokalitu *T. rosaceus* na náspe železniční trati u Plotíšť nad Labem (50°13'52.633"N, 15°48'51.495"E a Loc: 50°13'55.55"N, 15°48'51.141"E), v blízkosti Labského náhonu (30. V. 2007, 10 ex., na květech růží šípkových).

Obr. 11. Plácky, 24.5.2009, růže šípkové

Obr. 12. Plácky-vozovka, 25.5.2008, *Trichius rosaceus* na květu růže šípkové

V roce 2008 jsem opět nalezl *T. rosaceus* v areálu opravny železničních vozů v Hradci Králové – Pláckách (22. V. 2008, 8 ♂♂, 2 ♀♀; 23. V. 2008, 15 ♂♂, 2 ♀♀; 28. V. 2008, 7 ♂♂, 1 ♀♀). Imaga aktivovala na květech růží šípkových a na květech chrastavců rolních (*Knautia arvensis* L.) (Loc: 50°13'30.455"N, 15°48'45.629"E – Loc: 50°13'35.383"N, 15°48'46.949"E).

Obr. 13. Plácky-vozovka, 25.5.2008, pohled na biotop *Trichius rosaceus*

Obr. 14. Plácky-vozovka, 25.5.2008, biotop *Trichius rosaceus*, v travinách vlevo od plotu rostou chrastavce rolní, vpravo rostou růže šípkové

Obr. 15. Plácky-vozovka, 24.5.2009, chrastavce rolní

Obr. 16. Plácky-vozovka, 25.5.2008, *Oxythyrea funesta* a *Trichius rosaceus* na květu chrastavce

V roce 2009 jsem nalezl další lokalitu druhu *Trichius rosaceus* v Nymburce, rovněž na železničním nádraží, mezi seřaďovacími nádražím a areálem opraven železničních vozů a lokomotiv (Loc: 50°11'23.346"N, 15°3'57.228"E – Loc: 50°11'26.496"N, 15°3'39.354"E; Loc: 50°11'17.59"N, 15°4'13.357"E; Loc: 50°11'18.361"N, 15°4'22.739"E) (22. V. 2009, 6 ♂♂, 8 ♀♀, na květech růže šípkové (*Rosa canina*); 28. V. 2009, 10 ♂♂, 4 ♀♀, na květech ostružníků (*Rubus* sp.); 1. VI. 2009, 9 ♂♂, 3 ♀♀, na květech ostružníků; 2. VI. 2009, 2 ♂♂, 3 ♀♀, na květech ostružníků; 10. VI. 2009, 1 ♀, na květu bezu černého (*Sambucus nigra* L.).

Obr. 17. Nymburk-seřaďovací nádraží, růže šípkové, 28.5.2009

Obr. 18. Nymburk-vozovka, porost ostružiníků, 28.5.2009

Obr. 19. Nymburk-vozovka, 28.5.2009, *Trichius rosaceus* na květu ostružiníku

Obr. 20. Nymburk-vozovka, 28.5.2009, *Trichius rosaceus* na květu ostružiníku

V témže roce (2009) jsme s kolegou J. Krátkým opět našli druh *Trichius rosaceus* na několika již známých královéhradeckých lokalitách:

Plácky, opravná železničních vozů (Loc: 50°13'33.612"N, 15°48'46.755"E), 24. V. 2009, 8 ♂♂, na květech chrastavců rolních, J.Krátký et J. Mertlík leg. et coll.; dtto, 9. VI. 2009, 1 ♂, na květu chrastavce rolního, J. Mertlík leg. et coll.; Kukleny – Svobodné Dvory, Labský náhon (Loc: 50°12'59.961"N, 15°48'6.269"E), 24. V. 2009, 1 ♂, na květu miříkovitých, J. Mertlík leg. et coll.

Obr. 21. Plácky-vozovka, růže šípkové, 24.5.2009

Obr. 22. Plácky-vozovka, růže šípkové, 24.5.2009

Obr. 23. Plácky-vozovka, růže šípkové, 24.5.2009

Obr. 24. Plácky-vozovka, 25.5.2008, *Trichius rosaceus* na květu růže šípkové

Jednu novou lokalitu jsme objevili u malého písničku v Plotištích nad Labem (Loc: 50°13'48.104"N, 15°48'38.27"E), 24. V. 2009, 1 ♂, poletoval mezi květy růže šípkové, J. Mertlik et J. Krátký observ.

Obr. 25. Plotiště nad Labem, u písničku, růže šípková a před ní cyklo-entomolog Jiří Krátký, 24.5.2009

Obr. 26. *Trichius rosaceus*, foto V. Dušánek

Kromě výše citovaných východočeských nálezů v intravilánu Hradce Králové je mi znám ještě jeden nález z jižního okolí města: Vysoká nad Labem – Hrachoviště (přibližně Loc: 50°8'36.78"N, 15°51'29.472"E), 5. VI. 1998, 1 ♀, u lesní asfaltky na květu miříkovité rostliny, Tomáš Popelka leg. et coll., J. Mertlik det. 2009.

POZNÁMKY K BIONOMII

O larvách druhů *Trichius rosaceus* a *T. sexualis* je známo, že jsou saproxylofágní. Jejich vývoj probíhá v trouchnivém dřevě listnatých stromů. Ale přímo v areálech železničních nádraží mnoho stromů není. Pokud se zde nějaký strom objeví, jedná se o mladý zplanělý kmínek některé ovocné dřeviny nebo osiky. Kde tedy zdobenci prodělávají svůj vývoj?

Původně jsem se domníval, že se larvy zdobenců mohou vyvíjet ve starých železničních pražcích. Ve starých trouchnivých pražcích v lokomotivním depu v Hradci Králové jsem pozoroval v letech 1993 a 1994 hromadné líhnutí poměrně vzácných stehenačků druhu *Anogcodes ferrugineus* (Schrank, 1776). Po celkové výměně těchto pražců za nové betonové, jsem zde již zdobence a ani stehenačky nenalezl

Kolega D. Král (pers. comm.) je ale toho názoru, že imaga *Trichius rosaceus* se v pražcích nevyvíjejí, ale že svůj vývoj prodělávají v trouchnivém dřevě v malých nepatrných dutinách stojících listnatých, zvláště pak ovocných stromů. V okolí železničních nádraží (Hradec Králové a Nymburk) jsou rodinné domky se zahradami a ve větší vzdálenosti jsou i rozsáhlé zahradní kolonie, s dostatkem ovocných stromů. Zde jsem ale žádné zdobence nenalezl.

Imaga *Trichius rosaceus* aktivují na květech keřů (např. růže šípkové, bezu, ostružníku) a některých bylin (např. miříkovitých, chrastavce rolního aj.). Je proto pravděpodobné, že se imaga *Trichius rosaceus* na tato místa slétají ze svých rodných dutin z širokého okolí, aby zde pak po několik týdnů na květech prodělávala žír a mohla se postarat o pokračování svého rodu - imaga se shromažďují tam, kde mají dostatek potřebné potravy.

Život na květech „nové divočiny“ je velmi bohatý. Pyl květů keřů bezů, růží a ostružníků je vyhledávanou potravou pro množství druhů hmyzu. Kromě zdobenců zde můžeme potkat zlatohlávky druhů *Oxythyrea funesta* (Poda, 1761) a *Protaetia cuprea* (Fabricius, 1775), pestrokrovečníka včelového *Trichodes apiarius* (L.), množství motýlů, včel a řadu dalších druhů hmyzu. Plody keřů, jakož i porosty kustovnice (*Lycium*), loubince (*Parthenocissus*), plaménku (*Clematis*) a dalších rostlin mají podle všeho značný význam pro hnízdění ptáků ve městech.

V intravilánech českých měst a obcí tyto keře a rostliny rostou zpravidla již jen tam, kam doposud nepronikl současný módní trend pěstovat anglické trávníky a vysazovat různé nepůvodní keře a rostliny. Na mnoha místech sama od sebe vznikla poměrně hodnotná příroda a nestálo nás to přitom vůbec nic. Porovnejme to třeba s různými vesměs nákladnými rekultivacemi.

OCHRANA BIOTOPŮ

V „Červeném seznamu ohrožených druhů České republiky“ (Farkač, Král et Škorpík 2005) je uveden zdobenec *Trichius rosaceus* jako druh kriticky ohrožený (CR) a druh *Trichius sexualis* jako ohrožený (EN). Z výše citovaných poznámek k bionomii obou druhů, je zřejmá problematičnost ochrany jejich biotopů (viz výše potrava larev, potrava imag).

Dnes si ještě mnozí lidé neuvědomují celý rozsah problematiky ochrany přírody. Aktivity současných ochranářů bývají mnohdy úzce zaměřeny jen na ochranu některých druhů rostlin nebo vyšších živočichů. Zásadní problém ale spočívá v tom, že mnoho z ohrožených nebo chráněných živočišných druhů jsou hmyzožravci, jejichž potravou je hmyz. A nebudou-li mít tyto hmyzožravci potravu, sníží se jejich stavy a rozsáhlá území se pro ně stanou neobyvatelnými. Bez účinné ochrany biotopů hmyzu budou veškeré snahy ochranářů o ochranu hmyzožravců marné.

Nepochopení základních přírodních zákonů (viz potravní řetězce) může mít pro mnoho živočišných druhů fatální následky. Současný úbytek hmyzožravců v ČR je alarmující, např. vrabec obecný – dřívě 4 miliony párů, dnes kolem 1 milionu nebo vlaštovka obecná – dřívě statisíce párů, dnes tisíce!

Pokusy o ochranu jednotlivých kusů hmyzu před entomology, tak jak tuto ochranu prosazují někteří ortodoxní ochranáři, jsou nesmyslné a kontraproduktivní. Z Německa, z kolébky ekologie, prý dokonce v nedávné době vzešel návrh na uzákonění celosvětového zákazu sběru hmyzu (K. Werner, pers. comm.). Hmyz je nutno chránit nejen důslednou ochranou jeho biotopů, kde prodělavá svůj larvální vývoj, ale zároveň i důslednou ochranou míst, kde nachází potravu imaga – nikoliv perzekucí entomologů, kteří mohou škodit snad pouze tím, že na problémy současné ochrany přírody poukazují (Mertlik et al. 2009).

Nová divočina vzniká jako vedlejší efekt, stojí na neplánovanosti a chaotičnosti při zacházení s krajinou, a tudíž je také obtížné ji případně nějak chránit – nebo s ní vůbec cokoliv dělat. Zatím to vlastně ani není potřeba, protože vzkvétá. Ale pro lidská sídla nebude možné donekonečna zabírat zemědělskou půdu. Jednou budeme muset přistoupit k úpravám nevyužívaných průmyslových areálů – jednoho dne se tyto plochy začnou čistit od přebujelé vegetace a staré budovy budou srovnány se zemí...

Nová divočina dnes nabízí hmyzu a hmyzožravcům bohatě prostřený stůl. Ale jakým způsobem cíleně zabezpečit dostatek jejich potravy v krajině těžce mrzačené dnes tak módními parkovými úpravami – anglickými trávníčky a výsadbou nepůvodních bylin a dřevin?

V některých vyspělých zemích světa se již uskutečňují projekty, které mají za cíl vrátit původní vegetaci do krajiny. K těmto účelům se využívají např. volné plochy v průmyslových areálech, travnaté plochy obřích nákupních center nebo okraje dálnic.

Milovníci jemné krásy motýlích křídel si mohou u svých obydlí sami vytvořit živé zahrady. V USA a v některých západoevropských zemích vycházejí celé knihy zaměřené na „butterfly gardening“, tedy zahradničení pro motýly (Konvička, Beneš et Čížek 2005). Nezbyvá nám než doufat a těšit se, že tyto ekologické trendy dorazí do České republiky co nejdříve.

DOPORUČENÍ

Případné zájemce o studium obyvatel „nové divočiny“ bych rád upozornil na jistá úskalí, které je nutné mít na zřeteli při pohybu na tomto území. Bujná vegetace zakrývá mnoho terénních nerovností, jako jsou např. kolejnice dnes již nepoužívaných vleků, různě hluboké kanály, díry nebo „bezedné“ jámy. Nepřijemně překvapit může i dobře zamaskovaný ostnatý drát, ostré úlomky skla či rezavé hřebíky. Pevná obuv a předem velmi dobře uvážený krok jsou zde naprostou nezbytností.

Největší nebezpečí se ale skrývá na území některých zdánlivě zpustlých železničních nádraží a železničních vlečkách. Náhodného návštěvníka zde může překvapit projíždějící lokomotiva nebo železniční vagóny. Jako duch se mohou znenadání vynořit z křovin a setkání s nimi může skončit mnohem tragičtěji, než setkání s organizovanou skupinou ortodoxních „ochranářů“.

Případným zájemcům o průzkumy „nové divočiny“ mohu doporučit jednu velmi praktickou radu. Pokud mají kolejnice hlavy (horní plocha kolejnice) silně orezlé a přerůstají je šlahouny vegetace, je návštěvník v relativním bezpečí, ale pokud jsou hlavy kolejnic lesklé, znamená to, že po nich železniční vozidla projíždějí – v tomto případě je nutné zachovat nejvyšší možnou ostražitost!

Zakázané cesty určitě mají svůj smysl, ale druhou stranu „zákazové mince“ výstižně popsal slavný český spisovatel Karel Čapek (1929) v povídce „Modrá chryzantéma“. Čapek dal své povídce tento obecný závěr: „Tak to vidíte, pane: že tam byla tabulka s nápisem Zakázaná cesta, nikoho... nenapadlo, že by tam někdo mohl

jít hledat modré chryzantémy. Takovou sílu, pane, má výstražná tabulka. Možná, že u vechtrovských domků rostou modré petrkličce nebo strom poznání nebo zlaté kapradí, ale nikdo je nikdy neobjeví, protože po trati chodit se přísně zapovídá, a basta. Jenom bláznivá Klára se tam dostala, protože byla idiot a neuměla číst“.

PODĚKOVÁNÍ

Za připomínky k textu článku děkuji Jiřímu Krátkému (Hradec Králové), Janu Pavlíčkovi (Opočno), Danielu Juřenovi (Prostějov) a Václavu Dušánkovi (Zábřeh). Za překlad do angličtiny děkuji Kláře Mázikové (Český Brod).

LITERATURA

- ČAPEK K. 1929: *Povídky z jedné a z druhé kapsy*. 30. vyd. *Povídky z jedné kapsy*, 24. vyd. *Povídky z druhé kapsy*. Praha : Československý spisovatel, 328 pp. Spisy, sv. 6. (<http://www.mlp.cz/karelcapek/>)
- FARKAČ J., KRÁL D. & ŠKORPÍK M. [eds.] (2005): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. List of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates. *Agentura ochrany přírody a krajiny ČR*, Praha, 760 pp.
- HOUSER P. & MIKULÁŠ R. 2006. Rozhovory. Jak funguje nová divočina. *Business World*, 7-8. (<http://businessworld.cz/rozhovory/jak-funguje-nova-divocina-3784>).
- JUŘENA D., TÝR V. & BEZDĚK A. 2008: Příspěvek k faunistickému výzkumu listorohých brouků (Coleoptera: Scarabaeoidea) na území České republiky a Slovenska. (Contribution to the faunistic research on Scarabaeoidea (Coleoptera) in the Czech Republic and Slovakia). *Klapalekiana*, 44 (Suppl.): in press (in Czech, English summary).
- KONVIČKA M., BENEŠ J. & ČÍŽEK L. 2005: Ohrožený hmyz nelesních stanovišť: ochrana a management. *Sagittaria*, Sdružení pro ochranu přírody střední Moravy, Olomouc, 127 pp. (<http://www.elateridae.com/page.php?idcl=82>)
- KRÁL D. & VITNER J. 1993: Faunistic records from the Czech Republic – 1. Coleoptera: Scarabaeidae. *Klapalekiana*, 29: 18.
- KRÁL D. & VITNER J. 1996: Faunistic records from the Czech Republic – 43. Coleoptera: Scarabaeidae. *Klapalekiana*, 32: 134.
- MERTLIK J. et al. 2009: Internetová diskuze na téma entomologové a ochranáři (2007-2009). Občanské sdružení Elater, Skalice. In: <http://www.elateridae.com/page.php?idcl=74>

